

Motiv till föreskrifter för VSO Svartån

Petroleumprodukter

Naturvårdsverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör, för primär skyddszon, föreskrivas att hantering av petroleumprodukter inte får förekomma annat än för att försörja bostads- och jordbruksfastigheter med olja och att det i sådana fall krävs tillstånd. För sekundär skyddszon bör föreskrivas att det krävs tillstånd för sådan hantering av petroleumprodukter som på kort eller lång sikt kan motverka syftet med skyddet. Myndigheten bör ange i föreskrifterna vilken hantering som avses."

Förslag

Primär skyddszon:

Hantering av petroleumprodukter för uppvärmning av befintliga bostads- och jordbruksfastigheter får inte förekomma utan tillstånd.

Nyetablering av lagringsplatser för petroleumprodukter är förbjuden.

Uppställning och återkommande parkering av arbetsfordon, arbetsmaskiner, tunga fordon och stationära förbränningsmotorer får ej ske utan tillstånd. Med uppställning avses uppställning/parkering med en varaktighet av mer än två timmar.

All övrig hantering av petroleumprodukter är förbjuden. Undantaget är hantering för hushållsändamål, samt drivmedel och andra petroleumprodukter i fordon nödvändiga för fordonets drift. Undantaget gäller inte för fordon som inte längre är i bruk (skrotfordon).

Sekundär skyddszon:

Hantering av petroleumprodukter i större mängd än 250 liter får inte förekomma utan tillstånd. Undantaget från krav på tillstånd är hantering av petroleumprodukter för uppvärmning av befintliga bostads- och jordbruksfastigheter, för hushållsändamål, tankning av cisterner o dyl. samt

drivmedel och andra petroleumprodukter i fordon nödvändiga för fordonets drift. Undantaget gäller inte för fordon som inte längre är i bruk (skrotfordon).

Motivering

Restriktionsnivån i föreslagen föreskrift för primär skyddszon motsvarar i stort sett nivån i Naturvårdsverkets allmänna råd (2003:16) om vattenskyddsområden.

Hantering av stora mängder petroleumprodukter nära vattendrag utgör en betydande risk för vattentäkten. Det är därför mycket olämpligt bl.a. att nyetablera lagringsplatser för petroleumprodukter i primär skyddszon. Enligt Naturvårdsverkets föreskrifter (2003:24) om skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor gäller i vattenskyddsområde krav på sekundärt skydd för cisterner eller lösa behållare som rymmer mer än 250 liter brandfarlig vätska. Undantaget är befintliga cisterner och lösa behållare med tillhörande rörledningar. Det bör noteras att föreskriften (NFS 2003:24) är föremål för omarbetning.

Hantering av petroleumprodukter i mängder över 250 liter utgör en beaktansvärd risk för vattenförorening. Med tillståndsplikt i sekundär skyddszon kan denna hantering regleras och villkor kan föreskrivas så att kommunen kan vara säker på att miljöaspekter beaktas och att nödvändiga skyddsåtgärder vidtas vid verksamheten, t.ex. bör det föreskrivas om krav på sekundärt skydd för befintliga cisterner.

Arbetsfordon, arbetsmaskiner, tunga fordon och stationära förbränningsmotorer innehåller större mängder petroleumprodukter och återkommande uppställning och parkering av dessa fordon anses av kommunerna utgöra en risk som bör regleras. Genom krav på tillstånd kan villkor gällande relevanta skyddsåtgärder ställas.

Bekämpningsmedel

Naturvårdsverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör föreskrivas att i primär skyddszon är hantering av kemiska bekämpningsmedel förbjuden. För sekundär skyddszon bör föreskrivas om krav på tillstånd för hantering av kemiska bekämpningsmedel."

Förslag

Primär skyddszon:

Hantering av kemiska bekämpningsmedel på jordbruksmark inom 6 meter från vattendrag och sjö samt inom 2 meter från täckdikningsbrunnar är förbjuden. För hantering av kemiska bekämpningsmedel på jordbruksmark inom övriga delar av den primära skyddszone krävs tillstånd. Hantering, med undantag av transport, av kemiska bekämpningsmedel utomhus på hårdgjorda och grusade ytor utan uppsamling samt i trädgårdar är förbjuden. Undantaget från förbud och krav på tillstånd är privatpersoners hantering inomhus.

Jord- eller vattenslagning av med bekämpningsmedel behandlade plantor är förbjuden.

Sekundär skyddszon:

Hantering av kemiska bekämpningsmedel inom 2 m från täckdikningsbrunnar är förbjuden. Övrig hantering av kemiska bekämpningsmedel får inte förekomma utan anmälan. Undantaget från krav på anmälan är privatpersons hantering inomhus.

Vattenslagning av med bekämpningsmedel behandlade plantor är förbjuden.

Motivering

Restriktionsnivån för hantering av bekämpningsmedel i föreslagen föreskrift för primär skyddszone är lägre än nivån i Naturvårdsverkets allmänna råd (2003:16) om vattenskyddsområden.

Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd (2003:16) om vattenskyddsområden bör hantering av bekämpningsmedel förbjudas inom den primära skyddszone. Den primära skyddszone bör omfatta en minst 50 m bred strand-/buffertzone kring vattendrag.

För godkännanden av växtskyddsmedel på marknaden ansvarar Kemikalieinspektionen. Utbildningskrav och kunskapsstöd för yrkesanvändare hanteras av Jordbruksverket, medan reglerna för hantering av växtskyddsmedel handhas av Naturvårdsverket genom NFS 2015:2. Enligt dessa föreskrifter skall från 1 nov 2015 ett fast skyddsavstånd om 6 meter hållas till vattendrag som ständigt eller under en stor del av året är vattenförande (räknat från strandlinje för högvattenyta eller strandbrinkens överkant), 2 meter till öppna dräneringsdiken och dräneringsbrunnar samt 12 meter till dricksvattenbrunnar. Dessutom ska den som använder växtskyddsmedel för yrkesmässigt bruk hålla s.k. anpassade skyddsavstånd från vatten, som beror av vindriktning, vindhastighet, temperatur, utrustning mm. Till bestämningen av dessa anpassade skyddsavstånd finns en hjälpreta framtagen tillsammans med Jordbruksverket och branschföreträdare. Föreskriften innehåller också bestämmelser kring skyddsavstånd vid utspädning, påfyllning och rengöring av

växtskyddsutrustning, behovsbedömning, dokumentationskrav, lagringsutrymmen mm. Ytterligare lagstiftning reglerar transport, omhändertagande av emballage osv. Mot bakgrund av de begränsade fynden, tillrinningsområdets storlek (129 000 ha) och beskaffenhet (87 % skogsmark, sankmark, vatten och övrig öppen mark) samt gällande nya och tidigare gällande regelverk saknas stöd för att införa generellt förbud mot växtskyddsmedel över större jordbruksområden.

En tillståndsprövning ger möjlighet att ställa villkor om skyddsåtgärder utöver vad som regleras med ordinarie lagstiftning. Enligt HaVs vägledning kring tillståndsprövning inom vattenskyddsområde är det viktigt att värdera om en provning avsevärt kan förbättra en hantering av växtskyddsmedel, eller minska de negativa effekterna av sådana verksamheter, som motiverar insatsen. Vidare framgår av HaVs vägledning att en tillståndsprövning normalt kräver mycket omfattande underlag, administration och analyser. Mot bakgrund av de begränsade fynden, tillrinningsområdets storlek och beskaffenhet samt gällande nya och tidigare gällande regelverk bedöms ändamålsenligheten för en tillståndsprövning begränsad.

Genom en anmälningsplikt får tillsynsmyndigheten information om vad som används samt hur, när och varför detta sker. Vilken information som ska lämnas till tillsynsmyndigheten vid anmälan om användning av växtskyddsmedel inom vattenskyddsområde framgår av NFS 2015:2. Härigenom har även tillsynsmyndigheten möjlighet att ställa motiverade villkor för användningen.

Även information, egenkontroll och tillsyn vara viktiga styrmedel för att säkerställa ansvarstagande, ökad riskmedvetenhet och att befintliga regler efterlevs

Kommunerna bedömer att hantering av stora mängder bekämpningsmedel utgör en betydande risk för vattentäkten. Provtagningar och analyser som Örebro kommun och Länsstyrelsen Örebro län har låtit utföra vid råvattenintaget i Svartån samt i Svartåns tillflöden visar att det förekommer kemiska bekämpningsmedel i vattnet. Vid två tillfällen under 2003 har fynden i Svartån överskridit Livsmedelsverkets gränsvärden. Gränsvärdena säkerställer enligt Livsmedelsverket en god säkerhetsmarginal för människors hälsa. Fynden i de två överskridande samlingsproven från 2003 utgörs av Glyphosat i en dos och tidpunkt som enligt Centrum för kemisk bekämpning (CKB) vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) indikerar punktutsläpp, t.ex. från hårdgjord eller grusad yta. Risken för utsläpp från hårdgjorda ytor mm i vattenuttagets närhet behöver hanteras genom främst information, men även via förbud då sådan spridning inte är reglerad i NFS 2015:2 Bekämpningsmedel, som kan vara toxiska eller cancerogena för människan, är inte behandlingsbara

med nuvarande vattenberedning. Det innebär att ämnena kan ta sig vidare med dricksvattnet till konsumenten om de förekommer i råvattnet.

Kommunen anser emellertid att hantering av bekämpningsmedel inom delar av den primära zonen skulle kunna vara möjlig utan risk för dricksvattenförsörjningen. Dock måste tillstånd sökas för hanteringen. Vid tillståndsprövningen vad gäller spridning kan den kommunala nämnden som handlägger miljöfrågor ta hänsyn till marklutning, jordart, dos och typ av bekämpningsmedel, och göra en bedömning av om spridning kan ske utan risk för vattentäkten. Vidare kan nämnden bl. a. förbjuda preparat som är olämpliga, vid behov öka skyddsavstånd till öppet vatten samt begränsa intensiteten av sprutningen. Vad gäller bl.a. att påfyllning, lagring och tvätt av spruta inom primär skyddszon kan den kommunala nämnden som handlägger miljöfrågor ta hänsyn till mängden och typen av preparat samt skyddsåtgärder som har vidtagits.

Motivering – privatpersoners hantering

Regleringen innebär att privatpersoner får använda biologiska bekämpningsmedel och fysikaliskt verkande växtskyddsmedel utomhus, eller söka tillstånd om de avser att hantera kemiska bekämpningsmedel.

Motivering- med bekämpningsmedel behandlade plantor

Kommunerna har gjort bedömningen att hanteringen av en produkt som redan är besprutad inte ingår i formuleringen ”hantering av bekämpningsmedel”. Därför regleras jord- och vattenslagning med kemiska bekämpningsmedel separat.

Växtnäringsämnen

Naturvårdsverkets allmänna råd

”För yrkesmässig hantering av växtnäringsämnen i vattenskyddsområde bör föreskrivas om krav på tillstånd.”

Förslag

Primär skyddszon:

För lagring av växtnäringsämnen krävs tillstånd. Etablering av lagringsplatser för växtnäringsämnen är förbjuden.

Bredspridning av växtnäringsämnen och ohygieniserat slam inom 6 meter från vattendrag och sjö är förbjuden.

Plöjning tvärs vattendragets riktning ända ut till släntkant är förbjuden.

Motivering

Eftersom lagring innebär att stora mängder växtnäringsämnen hanteras koncentrerat har det bedömts vara olämpligt att det anläggs nya lagringsplatser för växtnäringsämnen i den primära skyddszonen.

Vad gäller befintliga lagringsplatser är det viktigt att dessa är korrekt utformade, så att det inte sker spridning av föroreningar till vattendrag och sjö. Krav på tillstånd medför att kommunen erhåller information om var och hur det lagras växtnäringsämnen samt får möjlighet att ställa krav på åtgärder.

Det finns inga indikationer på att höga nitrat eller nitrithalter utgör problem i råvattnet. Däremot är grumlighet och höga halter organiskt material och andra syreförbrukande ämnen ett problem vid dricksvattenframställningen. Svartån med tillflöden bedöms, enligt de bedömningsgrunder som inom vattendirektivet används för att klassificera vatten, preliminärt ha hög, god eller måttlig status med avseende på näringsämnen. Att Svartån bitvis är övergödd orsakar i dagsläget inte några stora problem i beredningen av dricksvatten.

Hantering och spridning av växtnäring och gödsel regleras i området av Jordbruksverkets föreskrifter 2004:62 om miljöhänsyn i jordbruket och de jordbruksdominerade områdena i Svartåns tillrinningsområde är utpekade som nitratkänsliga områden där regleringen är hårdare. För spridning av stallgödsel gäller minst 2 meters förbud enligt föreskriften och avståndet ökar med fältets lutning. Vid regleringens ikraftträdande gjorde Jordbruksverket bedömningen att denna marginal är tillfyllest för att inte gödselpartiklar ska nå vattendragen. Därtill regleras spridningstidpunkt med hänsyn till markförhållanden och årstid, maximala givor av kväve och fosfor beroende på markförhållanden och grödval mm. Det pågår i övrigt ett omfattande arbete med att kartlägga jord- och skogsbrukets betydelse för övergödningen med tillhörande åtgärdsprogram. Större skyddsavstånd vid bredspridning av stallgödsel i täktens närområde kan övervägas främst av smittskyddsskäl, men behovet av ytterligare regleringar inom växtnäringsområdet utöver de som följer av vattenmyndighetens åtgärdsprogram och Jordbruksverkets föreskrifter bedöms inte vara motiverat.

Djurhållning

Förslag

Primär skyddszon:

Strandbete inom 6 meter från vattendrag eller sjö med nötkreatur under två månaders ålder får ej förekomma utan tillstånd.

Motivering

Strandbetande djur och gödsel kan vara en källa för vattenburen smitta. Bl.a. kan spridning av cryptosporidium ske.

Ytvattenförorening av cryptosporidium kan ha flera källor; avlopp, slamspridning, djurgödsel från jordbruk, badande barn och från vilda djur. Normala desinfektionsåtgärder, t.ex. klorering, har ingen avdödande effekt. De ämnen som effektivast avdödar oocystor är ultraviolett ljus och ozon. Hantering och spridning av rötslam utgör en avsevärd risk för smittspridning. Cryptosporidium förekommer även hos kalvar och lamm, vilket är känt sen länge.

Strandbete med unga kalvar kan behöva regleras för att minska risken för zoonotisk parasitmitta, men när det gäller djur äldre än ca 6 veckor är en reglering omotiverad. Kalvbete i direkt anslutning till vattnet bör undvikas, men det finns situationer där den positiva effekten av verksamheten (t ex biologisk mångfald på strandängar) överväger och där särskilda insatser kan göras för att minska smittrycket. En tillståndsplikt för strandbetande nöt under två månaders ålder kan införas. En anmälningsplikt för all djurhållning inom primär zon har diskuterats, men bedöms vara omotiverat långtgående.

Som anges ovan påverkar troligen djurens avstånd till vattnet och direkta tillgång till vattenytan, tätheten av djur, djurens ålder samt djurslag risken för vattenburen smitta orsakad av betande djur.

Avverkning och upplag av timmer

Naturvårdsverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör föreskrivas att i primär och sekundär skyddszon permanenta upplag av bark och timmer är förbjudna. I sekundär skyddszon bör upplag från en avverkningssäsong få förekomma. För tillfälliga sådana upplag i primär skyddszon bör föreskrivas om krav på tillstånd."

Ingen reglering föreslås. Havs- och vattenmyndigheten har i sin utvärdering av de allmänna råden år 2014 bedömt att rådet gällande upplag av bark och timmer kan upphävas, vilket motiverar avsteg från det allmänna rådet.

Infiltration och avledning av avloppsvatten samt hantering av avfall

Naturvårdsverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör föreskrivas om förbud mot ytterligare infiltrationsanläggningar för hushållspillvatten och utsläpp av annat avloppsvatten i primär skyddszon. För sekundär skyddszon bör föreskrivas om krav på tillstånd för sådana anläggningar."

Förslag

Primär skyddszon:

Anläggningar för avloppsvatten, som ej är försedda med larm för bräddning där larmet är vidarekopplat till bemannad larmcentral, är förbjudna.

Undantaget från krav på larmanordning är enskilda anläggningar dimensionerade för färre än 10 p.e. och dagvattenanläggningar.

Utsläpp av dagvatten från nya och ombyggda hårdgjorda ytor där risk för vattenförorening föreligger, t.ex. större vägar, broar och parkeringsanläggningar, får inte ske till ytvatten utan föregående rening.

Sekundär skyddszon:

Utsläpp av dagvatten från nya och ombyggda hårdgjorda ytor där risk för vattenförorening föreligger, t.ex. större vägar, broar och parkeringsanläggningar, får inte ske till ytvatten utan föregående rening.

Motivering

Restriktionsnivån i föreslagen föreskrift för primär skyddszon är lägre än nivån i Naturvårdsverkets allmänna råd (2003:16) om vattenskyddsområden.

Havs- och vattenmyndigheten har i sin utvärdering av de allmänna råden år 2014 bedömt att råden gällande tillståndsplikt för små avlopp och för hantering av avfall inte är ändamålsenliga, vilket motiverar avsteg från det allmänna rådet.

Väghållning

Naturvårdsverkets allmänna råd

"I föreskrifter för vattenskyddsområde bör anges att i primär och sekundär skyddszon upplag av asfalt, oljegrus eller vägsalt är förbjudna. I primär skyddszon bör föreskrivas om krav på tillstånd för spridning av vägsalt".

Förslag

Primär skyddszon:

Upplag av asfalt, oljegrus och vägsalt är förbjudna.

Sekundär skyddszon:

Upplag av asfalt, oljegrus och vägsalt får inte förekomma utan tillstånd.

Motivering

Kommunernas förslag till skyddsföreskrift för primär skyddszon har lägre restriktionsnivå än Naturvårdsverkets allmänna råd, eftersom tillstånd inte krävs för spridning av vägsalt. Anledningen till detta är att spridning av vägsalt inte utgör någon betydande risk för en ytvattentäkt som Svartån.

Kommunernas förslag till skyddsföreskrift för sekundär skyddszon har något lägre restriktionsnivå än Naturvårdverkets allmänna råd, eftersom upplag inte förbjuds. Anledningen till detta är att kommunerna bedömer att det, med vidtagna skyddsåtgärder, finns möjlighet att lagra asfalt, oljegrus och vägsalt utan betydande risk för vattentäkten.

Täktverksamhet

Naturvårdverkets allmänna råd

"I föreskrifter för vattenskyddsområde bör anges att materialtäkt är förbjuden i primär skyddszon. För husbehovstäkter i ett vattenskyddsområde bör föreskrivas krav på tillstånd. Oljespill får ej förekomma. Det bör även föreskrivas att tillfartsvägar till täkter så långt som möjligt vara avspärrade."

Ingen reglering föreslås. Havs- och vattenmyndigheten har i sin utvärdering av de allmänna råden år 2014 bedömt att rådet gällande täktverksamhet i närheten av ytvattentäkt inte är ändamålsenligt, vilket motiverar avsteg från det allmänna rådet.

Andra schaktningsarbeten och muddring

Naturvårdverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör föreskrivas att schaktningsarbete, t.ex. i samband med vägbyggen eller i annat byggande, och muddring inte får utföras utan tillstånd. För pålning, spontning och underjordsarbete bör föreskrivas om krav på tillstånd i primär skyddszon."

Ingen reglering föreslås. Havs- och vattenmyndigheten har i sin utvärdering av de allmänna råden år 2014 ifrågasatt råden gällande schaktning, muddring, pålning, spontning och underjordsarbete och bedömt att de behöver förtydligas och omarbetas. Myndighetens överväganden särskilt vad gäller ytvattentäkter motiverar avsteg från det allmänna rådet.

Energianläggningar

Naturvårdverkets allmänna råd

"I föreskrifter för vattenskyddsområde bör anges att i primär skyddszon för ytvattentäkt krävs tillstånd för anläggningar för lagring av och utvinning av värmeenergi ur berg, mark och vatten, uttag av vatten från berg och jord, samt även andra typer av borrhningar som påverka vattenkvalitet."

Ingen reglering föreslås. Havs- och vattenmyndigheten har i sin utvärdering av de allmänna råden år 2014 ifrågasatt rådet gällande energianläggningar, i synnerhet för ytvattentäkter, vilket motiverar avsteg från det allmänna rådet.

Transport och uppställning av farligt gods

Naturvårdverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör föreskrivas att i primär skyddszone transport av farligt gods får ske endast på anvisade transportleder".

Ingen reglering föreslås. Havs- och vattenmyndigheten har i sin utvärdering av de allmänna råden år 2014 ifrågasatt den praktiska betydelsen av rådet transport av farligt gods, vilket motiverar avsteg från det allmänna rådet.

Fordonstvätt

Förslag

Primär skyddszone:

Fordonstvätt med avfettningsmedel eller därmed jämförlig produkt är förbjuden.

Sekundär skyddszone:

Fordonstvätt med avfettningsmedel eller därmed jämförlig produkt får inte förekomma utan tillstånd.

Motivering

Det är inte bara avfettningsmedlet i sig som utgör en risk för försämrade vattenkvalitet utan också de ämnen som "fettas av" från fordon. Det finns ingen anledning att denna verksamhet ska bedrivas inom primär eller sekundär skyddszone för en vattentäkt.

Miljöfarlig verksamhet

Naturvårdverkets allmänna råd

"I föreskrifter för ett vattenskyddsområde bör anges att i primär skyddszone sådan miljöfarlig verksamhet som innebär risk för förorening av yt- eller grundvatten inte får etableras. I sekundär skyddszone bör föreskrivas om krav på tillstånd för ny anmälningspliktig miljöfarlig verksamhet."

Förslag

Primär skyddszone:

För etablering av miljöfarlig verksamhet som kan innebära risk för förorening av yt- och grundvatten och som inte är tillståndspliktig enligt miljöbalken krävs tillstånd.

Sekundär skyddszon:

För etablering av miljöfarlig verksamhet som kan innebära risk för förorening av yt- och grundvatten och som inte är tillståndspliktig enligt miljöbalken krävs anmälan.

Motivering

Kommunerna förslår inte förbud i primär skyddszon i enlighet med Naturvårdsverkets allmänna råd. Anledningen till detta att kommunerna förutsätter att tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsprövning tar ställning till hur riskerna för yt- och grundvatten bäst regleras och därefter föreskriver relevanta villkor.

Trafik på sjö

Förslag

Primär skyddszon:

Trafik med bensin- eller dieseldrivet fordon på vattendrag eller sjö får inte förekomma utan tillstånd.

Motivering

Motorbåttrafik förekommer på Svartån.

Motorbåtstrafik kan ge upphov till spridning av främst petroleumprodukter till råvattnet, dels mer eller mindre kontinuerligt genom mindre spill och läckage och dels i större omfattning vid olyckor eller vid tankning. T.ex. går upp till 30% av bränslet i en tvåtaktsmotor oförbränt vidare ut till vatten och luft (källa: www.snf.se). Läckage från motorbåtar medför att föroreningarna direkt når det öppna vattnet, till skillnad från läckage på land. Det förekommer således ingen barriär mellan läckagepunkten och vattnet.

Man brukar förenklat säga att det räcker med en liter dieselloja för att göra en miljon liter vatten odrickbart. Ett utsläpp av 10 liter dieselloja skulle därmed göra 10 miljoner liter vatten odrickbart. 10 miljoner liter vatten motsvarar allt vatten som flyter förbi Karlslund under nästan en timme vid lågvattenföring i Svartån (3,6 m³/s vid Karlslund).